

שרפת חמץ בקהילת הממתנים לעלייה באדיס־אבבה, 1993

פסח, וולקה 1984

ליל הסדר באדיס־אבבה, 1999

אפיית מצות בקהילת הממתנים לעלייה בגונדר, 2005

בצאת ישראל מאתיופיה

"הגדת אתיופיה" משלבת את הטקסט של ההגדה עם סיפורם המופלא של יהודי אתיופיה. וכל המרבה לספר - הרי זה משופח

ליל הסדר הוא אחד האירועים המאחדים ביותר של העם היהודי: באותו ערב בריקו יושבים רובם המכריע של בני המשפחות היהודיות בעולם סביב שולחן חגיגי, אוכלים מאכלים מסורתיים דומים, ובעיקר קוראים ושרים טקסטים נהיגים. השנה הצטרפה לשולחן הסדר היהודי הזה, וגם לארון הספרים היהודי, "הגדת אתיופיה".

ההגדה משלבת את הטקסט המופר והידוע עם טקסטים של יהודי אתיופיה ועליהם - עם סיפור חיהם בגולה ועלייתם ארצה. הרב מנחם וילדמן, שמלווה את הקהילה האתיופית כבר שנים רבות, הוא שערך את ההגדה. פהקממה מרבה הרב להשוות בין יהודי אתיופיה לבין היהודים שיצאו ממצרים. אלה הלכו במדבר סיני, ואלה - במדבר סודן; אצל אלה וגם אלה גבה (למח מחיר) המסע הקשה אלפי מתיים; על יציאת מצרים וגם על יציאת אתיופיה אנו מחויבים לספר לדורות הבאים.

הספר אף מציג את המורשת היהודית של יהודי אתיופיה, שקיבו במשך דורות רבים כשהם מנותקים (לא הישרדות מופלאה "אורח החיים הרתי של יהודי אתיופיה מתאפיין בקיום מנהגים שעברו בעליפה או במראה עיניים, ולא בדרך של למדנות המבוססת על דקדוק הכתוב בתורה, בספרות חז"ל ובספרי ההלכה לדורותיהם. הם היו חרוזי אמונה תמימה פאלוקי ישראל ודבקים במסורת האבות. הישרדותם בלב לבה של אתיופיה

היא פלא".

בהמשך מתאר הרב וילדמן את הקשיים שבהם נתקלו יהודי אתיופיה החל מאמצע המאה ה-19 וכלה בעלייה ארצה ובמפגש עם המנהגים השונים שלא הפירו. "אולם במקביל הולכים ומתגבשים ביהודי אתיופיה גומלין (חסיים בין שני צדדים, כשכל צד נותן וגם מקבל) בין מסורת יהודי אתיופיה לבין המסורת הנהוגה בישראל: בין לימוד מפי זקני העדה לבין לימוד המשנה והגמרא; בין אכילת בשר משחיטת הקסים לבין פשרות הרבנות; בין שמירת השבת כפי שהיתה באתיופיה לבין דרך שמירתה בישראל; בין התפילה כמסורת הקסים לבין התפילה בבית הכנסת בשכונת; בין שמירת הטומאה והטהרה באתיופיה לבין טהרת המשפחה בארץ. המעבר מאתיופיה לישראל גבה מחיר פבר של אובדן מסורת אבות. אולם אחינו יהודי אתיופיה כבר אינם נידחים (הם לא עזיבים ורחוקים) בגולת אתיופיה. הם נמצאים עמוק בלב לבו של העם היהודי בארץ ישראל וממשיכים יחד עם כל החברה בארץ את הקיום היהודי של עם ישראל".

פסח אתיופי

פרק מיוחד בספר מוקדש לחג הפסח במורשת יהודי אתיופיה, אשר נקרא "פסיקה". בחודש ניסן, הנקרא בפי יהודי אתיופיה "ליסן", נהגו להרבות בתפילות ולאכול בשר. בעבר נבחו בו גם קורבן. האמונה אמרה שמי שיחגוג את ראש חודש ניסן תהיה לו שנה טובה, ומי שלא יחגוג תהיה לו שנה רעה. פוהני העדה נהגו לברך את הציבור בחודש טוב ושמן וספרו על חג הפסח.

בהמשך החודש נהגו בני העדה להקריב את קורבן הפסח. כשבועי שבועיים לפני החג נבחר כבש צעיר, שצבעו לבן או חום, ובערב החג הוא הוצלה כקורבן. נוסף על כך התייחסו אל כל מאכל שמחמיץ כאל חמץ האסור על-פי התורה. הדבר כולל קטניות, קלב שעמד או שנעשה לגבינה, משקה תוסס או אלפיהולי, ולמעשה כל תבשיל ששהה (חיפה, היה) עד למחרת. בימים שלפני החג היו מנקים את הבתים מפל חמץ ולכלוך. את כלי הבישול והאוכל של כל השנה ניקו היטב ואחסנו (שמו במחסן) בצד, ולכבוד החג הכינו כלים חדשים. את החג קיבלו החוגגים ברחיצה ובטבילה.

לחג קדמה גם הכנת מצות, שנעשו מקמח חיטה או מגרגרי טף (סוג של סטנייה), מתירס או מחמוס. הטחינה נעשתה בריחיים בדקים היטב ונקיים מאוה, ואת הקמח שמו בשקית חדשה במקום שמור עד לחג. הכנת המצות נעשתה בזריזות: ערבבו במהירות את הקמח עם המים ומעט מלח ושפכו על כלי חרס שטוח שעמד על גבי גחלים לוהטות (חמות מאור). את המצות אכלו סמוך (בזמן קרוב) לאפייתן ולא השאירו אותן למחרת.

ביום ה-14 לחודש ניסן, ערב החג, חלה תענית הפסח, שהיתה מיוערת לבנים בכורים. סמוך לשקיעת השמש היה הכוהן שחט את קורבן הפסח במקום מיוחד ליד בית הכנסת, שנחשב למקום קדוש. את בשר הזבח נהגו לאכול כפי שכתוב בתורה: "וככה תאכלו אותו: מתינכם חגרים, נעליכם בגליכם ומקלכם בידכם, ואכלתם אותו בחפזון". על כן נהגו בני העדה לאכול את בשר הפסח כשהגברים אוהזים

במקלות והנשים עם התינוקות על הגב, כאילו מוכנים פולם לצאת לדרך. עם הבשר אכלו גם את המצה והמרור (צמח שנקרא גשו או צמח מר אחר). כליל החג סיפרו הפוהנים לבני הקהילה על יציאת מצרים, אך לא היה נוסח קבוע, דוגמת (כמו) ההגדה. אחר-כך חזרו הנשים והילדים לבתים והגברים הלכו עם הכוהן להתפלל בבית הכנסת תפילות מיוחדות לחג. מי החג הראשון והשביעי היו ימים אסורים במלאכה. בחול המועד לא עברו אלא יצאו לביקורי קרובים.

פלשים בעור לבן

לצד הנוסח הרגיל של ההגדה מביא הספר סיפורים ועדויות, המלמדים על תולדות הקהילה ועל החלום הישן לעלות לארץ ישראל. אחד הקטעים היפים בספר הוא זה שכתב יוסף הלוי בשנת 1868. הלוי, יליד 1827, היה מורה לעברית, מוזקן וארכיאולוג יהודי תורכי, שהתיישב בצרפת. בשנת 1868 שלחה אותו חברת "אליאנס" לאתיופיה, כדי להביא מידע על ה"פלשים".

הספר מצטט חלק מהדוח שכתב הלוי בעקבות המסע. במהלך המפגש עם יהודי אתיופיה אמר להם: "הנה אחים אהובים, אינני איש אירופי בלבד, אבל הנני ממוכם, איש ישראל. לא באתי מאירופה למען סחור בארץ כוש, רק לדרוש בשלום אחי, בני אמונית בארץ זו. [...] דעו נא, אחים יקרים, כי גם אנוכי פלשי והנני כאחד מכם: לא אאמין באל אחר אלא בה' ורתי איננה אחרת מלבד רת מושעה לנו בני

ישראל מהר סיני".

הלוי מעיר שהבררים הללו עשו רושם גדול על הפלשים, ורבים מהם ענו: "אתה פלשי! פלשי בעור לבן! צחוק תעשה לנו! מי שמע קזאת ומי ראה כאלה? הנמצאים גם פלשים לבנים תחת השמש?" הלוי ממשיך ומספר כי הסביר להם שפל הפלשים היושבים בירושלים ובשאר הארצות הם לבנים. כשביטא את המילה ירושלים חש בהתרגשות שעברה בקהל. "כברק בחשפת לילה האיר שם ירושלים את עיני ואת לבות אחי האוברים ההם.

בעיניים מלאות דמעות קראו כולם: הו, האם היית גם אתה בירושלים, העיר הקדושה והברוכה? הראתי בעיניך את הר ציון מכלל יופי ואת בית ה' בית מקדשנו?"

כאשר סיפר להם שירושלים הרוסה ושפית המקדש חרב מזמן, הם בכו "וגם אנוכי ככתי עמם. אחינו האוברים ההם האמינו כי בית מקדשנו עוד עומד על מכוננו (סיים במקומו) ברוב פאר ותפארת, וכבוד בני עמנו היושבים שם גדול בלאומים. בכלל לא ידעו על מצב הארץ הקדושה כעת".

הלוי מסיים את התיאור היפה הזה בהבטחה, שלעולם לא ישפח את הביקור ושאינו יכול לתאר במילים את הרגשות אשר הביקור עורר בו.

תמונות וציורים

בהגדה - איוורים רבים, צבעוניים ויפים, אשר מתארים את החיים באתיופיה, לצד תמונות של יהודי אתיופיה מתחילת המאה העשרים ועד העלייה ארצה.